

บทนำ

"สัญชาติ" (Nationality) เป็นศัพท์ทางวิชาการทางกฎหมาย และเป็นเครื่องมือแบ่งสรรเอกชนว่า บุคคลใดจะเป็นคนชาติหรือคนต่างด้าวและเป็นสิ่งที่แสดงถึงสถานภาพของบุคคลตามกฎหมาย สัญชาติจึงเป็นสถานภาพที่มีค่านิยม และมีบทกฎหมายบัญญัติไว้ในระบบกฎหมายภายในของแต่ละประเทศ ซึ่งหลักเกณฑ์ไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน เพราะในแต่ละรัฐอาจมีจารีตประเพณีและประวัติความเป็นมาแตกต่างกัน หรือไม่ก็อาจมีเหตุผลทางภูมิศาสตร์ ทางเศรษฐกิจ หรือทางการเมืองที่ทำให้การกำหนดค่านิยมนั้นแตกต่างกันไปอย่างกว้างขวาง¹ คำว่า "สัญชาติ" นี้ บรรดานักกฎหมายระหว่างประเทศหลายท่านได้ให้ความหมาย หรือนิยามไว้ต่าง ๆ กัน เช่น

"สัญชาติ" คือ เครื่องมัดบุคคลไว้กับประเทศในทางกฎหมาย เป็นเหตุให้บุคคลมีสิทธิและหน้าที่ต่อประเทศที่บุคคลมีสัญชาติ²

"สัญชาติ" คือ สิ่งผูกพันทางการเมืองและทางจิตใจ ที่ผูกมัดบุคคลไว้กับรัฐใดรัฐหนึ่ง³

¹ Silving, Helen. "Nationality in Comparative Law," The American Journal of International Law, (1956): 410.

² หยุด แสงอุทัย. คำอธิบายกฎหมายระหว่างประเทศ แผนกคดีบุคคลว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมายสัญชาติ, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2516 หน้า 7.

³ กมล สนิธิเกษตริณ. คำอธิบายกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2525 หน้า 35.

โดยสรุปแล้วอาจจะกล่าวได้ว่า "สัญชาติ" เป็นการผูกมัดบุคคลไว้กับรัฐหรือเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับรัฐ และเป็นเครื่องมือแบ่งสรรเอกชนระหว่างประเทศให้แตกต่างกันออกไป ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นสิ่งสำคัญมากในการที่จะกำหนดสัญชาติให้กับบุคคล ๆ หนึ่ง

"สถานภาพ" (personality) ของบุคคลนั้นขึ้นอยู่กับกฎหมายที่ก่อตั้งบุคคลนั้น ๆ กล่าวคือ บุคคลจะมีสิทธิ หน้าที่ และความสามารถได้อย่างไร ต้องดูที่กฎหมายภายในของประเทศนั้น

ส่วน "ความสามารถ" (capacity) ของบุคคลนั้น ตลอดจนสิทธิและหน้าที่ของบุคคลนั้นขึ้นอยู่กับสัญชาติของบุคคลนั้น ๆ ดังเช่น ที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมาย พ.ศ. 2481 มาตรา 10 วรรคแรก ซึ่งบัญญัติเป็นหลักไว้ว่า "ความสามารถและความไร้ความสามารถของบุคคลย่อมเป็นไปตามกฎหมายสัญชาติของบุคคลนั้น..."

จะเห็นได้ว่า ทั้งสามคำนิยามนี้มีความหมายที่แตกต่างกัน แต่ก็มีความสัมพันธ์กัน โดยที่สถานภาพของบุคคลนั้น มีตัวอย่างเช่น บุคคลเมื่อเกิดในประเทศใดก็ย่อมถือได้ว่าเป็นบุคคลของประเทศนั้น มีสิทธิ หน้าที่ และความสามารถเท่าที่กฎหมายภายในของประเทศนั้นกำหนดไว้ คือต้องถือว่าบุคคลนั้นมีสถานบุคคลได้เสมอตามที่กฎหมายได้ให้การก่อตั้งขึ้นมา แต่การที่จะได้สัญชาติหรือไม่ ต้องดูที่กฎหมายว่าด้วยสัญชาติโดยตรง

ส่วนนิติบุคคลนั้นย่อมมีสิทธิและหน้าที่เหมือนกับบุคคลธรรมดาได้ เว้นเสียแต่ว่าสิทธิและหน้าที่เช่นว่านั้น โดยสภาพจะพึงมีพึงได้เฉพาะแก่บุคคลธรรมดาเท่านั้น โดยเหตุนี้นิติบุคคลก็ย่อมจะต้องมีสัญชาติได้เช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา และวัตถุประสงค์ของการมีสัญชาติของนิติบุคคลย่อมเปรียบเทียบได้คล้ายคลึงกับในกรณีของบุคคลธรรมดา แต่โดยสภาพของนิติบุคคลไม่เหมือนกับของบุคคลธรรมดาเสมอไป ดังนั้นสิทธิและหน้าที่อันเกี่ยวเนื่องกับสัญชาติของนิติบุคคล จึงอาจมีข้อพิจารณาเพิ่มเติมนอกเหนือไปจากกรณีของบุคคลธรรมดา อาจกล่าวได้ว่าความคิดในการให้สัญชาติแก่นิติบุคคลนั้น เป็นการขยายหลักการให้สัญชาติบุคคลธรรมดาให้ใช้กับนิติบุคคลด้วย แต่ลักษณะของสัญชาติสำหรับนิติบุคคลนั้น แตกต่างจากลักษณะของสัญชาติสำหรับบุคคลธรรมดา ทั้งนี้เพราะคำว่าสัญชาติที่ใช้สำหรับนิติบุคคลนั้น ในความหมายหนึ่งนี้อาจหมายความถึง การกำหนดประเทศ

ซึ่งนิติบุคคลนั้นมีความผูกพันอยู่ด้วยยิ่งกว่าประเทศอื่น ๆ เพื่อให้ถือว่านิติบุคคลนั้น ๆ มีความภักดี
 ทางการเมืองต่อประเทศนั้น ๆ ⁴ ซึ่งอันที่จริงการนำคำว่า "สัญชาติ" มาใช้กับนิติบุคคลนั้น ไม่สู้
 จะเป็นการใช้คำที่ตรงกับความหมายในทางกฎหมายที่แท้จริง ซึ่งใช้ได้เฉพาะกับบุคคลจึงได้มีการ
 ใช้คำว่า "สัญชาติ" ของบุคคลธรรมดา มาอนุโลมใช้กับนิติบุคคลด้วย

ดังนั้น ปัญหาเรื่องสัญชาติของนิติบุคคลนั้น จึงเป็นเรื่องที่มีความยุ่งยากทางหลักวิชาการ
 พอสมควร ประกอบกับเรื่องนี้ไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควรในประเทศไทยซึ่งอาจจะเป็นเพราะ
 ว่าประโยชน์ของการมีสัญชาตินิติบุคคล อาจกล่าวได้ว่า ที่เห็นโดยชัดเจนมีเพียงประการเดียวคือ
 เรื่องสิทธิในการให้ความคุ้มครองแก่คนชาติ (Diplomatic Protection of Nationals)
 เท่านั้น ซึ่งแท้ที่จริงแล้วเรื่อง "สัญชาติของนิติบุคคล" นั้น เป็นเรื่องที่จัดว่ามีความสำคัญและมี
 ประโยชน์มาก ทั้งในระบบกฎหมายภายในและกฎหมายต่างประเทศ กล่าวคือ ในปัจจุบันการ
 สื่อสารคมนาคมระหว่างประเทศ มีความเจริญก้าวหน้ามาก การติดต่อระหว่างคนชาติของรัฐ
 ต่าง ๆ จึงเป็นโดยง่ายและสะดวก คนชาติไทยก็ย่อมเดินทางไปผูกพันสัมพันธ์กับคนต่างชาติ
 หรือมิฉะนั้นคนต่างชาติก็เดินทางมาผูกพันสัมพันธ์กับคนชาติไทย ซึ่งรูปแบบที่นิยมใช้ติดต่อในกิจการ
 การค้าระหว่างประเทศนั้น ส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปของนิติบุคคลต่างประเทศแทบทั้งสิ้น เพราะ
 สะดวกในการทำการค้าขายด้วย ซึ่งถ้าเราสามารถดำเนินการค้นคว้าหาแนวทางหรือหลักเกณฑ์
 ที่ชัดเจนเกี่ยวกับการกำหนดสัญชาติของนิติบุคคลต่าง ๆ เหล่านี้ได้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ของ
 ในวงการกฎหมายและวงการธุรกิจระหว่างประเทศ

⁴ วิเชียร วัฒนคุณ. คำบรรยายกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล,
 กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2508 หน้า 148.

อีกทั้ง ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีใน GATS ⁵ และ ASEAN โดยเฉพาะมีการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA) ทำให้ความสัมพันธ์ในเชิงพาณิชย์ระหว่างประเทศและการลงทุนขยายตัวเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นในอนาคตเป็นที่คาดหมายได้ว่า โอกาสที่จะเกิดปัญหาในเรื่องสัญชาติของนิติบุคคลดังกล่าวนี้จะเกิดขึ้นจึงมีความเป็นไปได้สูง

นอกจากนี้ นักนิติศาสตร์ทั้งในระบบกฎหมายภายในและระบบกฎหมายระหว่างประเทศก็มิได้วิจัย หรือเขียนข้อคิดเห็นเกี่ยวกับสัญชาติของนิติบุคคลให้มากมายเท่ากับปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับสัญชาติของบุคคลธรรมดา ที่เขียนไว้ในตำรากฎหมายทั้งภายในและระหว่างประเทศ จึงทำให้เรื่องนี้ น่าสนใจยิ่งขึ้นอีก และทำให้จะต้องศึกษาค้นคว้าจากคำพิพากษาของศาลเป็นส่วนใหญ่ ประกอบกับหลักกฎหมายทั่วไปคือ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่มาจากกฎหมายภายในประเทศทำให้สามารถค้นพบแนวทางของการกำหนดสัญชาตินิติบุคคลในประเทศต่าง ๆ ได้โดยชัดเจน และถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญมากที่สุดในการศึกษานี้ เพราะเหตุว่าตามกฎหมายระหว่างประเทศนั้น คำพิพากษาของศาลและหลักกฎหมายทั่วไปนี้ ถือว่าเป็นบ่อเกิดแห่งกฎหมายระหว่างประเทศ ตามนัยแห่งธรรมนูญศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ มาตรา 38 ข้อ 1 (ค) ที่บัญญัติว่า "หลักกฎหมายทั่วไปที่อารยประเทศรับรอง" (The general principles of law recognized by civilized nations)

⁵ ร่างข้อตกลงแกตส์ (GATS) ได้ให้คำจำกัดความของ "การค้าบริการ" (Trade in Services) ไว้ในวรรค 2 ของมาตรา 1 ในลักษณะที่จะให้ครอบคลุมการค้าบริการทุกสาขา โดยถือว่าการค้าบริการเป็นการจัดหาบริการ

(ค) ที่กระทำผ่านนิติบุคคล ผู้จัดหาบริการ (Service Providing Entities) ของภาคีอีกประเทศหนึ่ง รูปแบบการจัดหาบริการนี้ มีการเคลื่อนย้ายข้ามแดนของผู้จัดหา (Provider) โดยเป็นการตั้งองค์กรนิติบุคคลเพื่อจัดหา บริการในดินแดนของภาคีอื่น ลักษณะนี้เกี่ยวข้องกับ การเคลื่อนย้ายทุนและแรงงานด้วย

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ จะเห็นได้ว่าสัญชาติของนิติบุคคลมีความสำคัญมากในกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายใน จึงเห็นควรที่จะได้ศึกษากันอย่างละเอียด เพื่อจะพยายามให้เห็นภาพของนโยบายในการกำหนดสัญชาติของนิติบุคคลในแต่ละประเทศอย่างกว้าง ๆ เพื่อจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาลึกลงไปในระดับรายละเอียดปลีกย่อยต่อไปในอนาคต

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากการศึกษาถึงกรณีความสัมพันธ์ระหว่างสัญชาติกับกฎหมายระหว่างประเทศแล้ว กล่าวได้ว่าปัญหาในเรื่องสัญชาติของนิติบุคคลนั้น ยังคงต้องมีอยู่ต่อไปตราบเท่าที่ทุกประเทศในโลกยังไม่สามารถเลือกทฤษฎีการกำหนดสัญชาติของนิติบุคคลให้เป็นระบบหรือทฤษฎีเดียวกันได้

อย่างไรก็ตามปัญหาเกี่ยวกับเรื่องสัญชาติของนิติบุคคล เห็นควรจะต้องพิจารณา ดังต่อไปนี้ 2 ประการคือ

ประการที่ 1 ปัญหาว่านิติบุคคลมีสัญชาติหรือไม่

ในสายตาของกฎหมายระหว่างประเทศแล้ว ยอมรับกันว่านิติบุคคลนั้นมีความสามารถที่จะมีสัญชาติของประเทศหนึ่ง ๆ นั้นได้เสมอ โดยอาศัยหลักเกณฑ์บางประการ ถึงแม้ว่ากฎหมายภายในจะมีได้กำหนดการให้สัญชาติแก่นิติบุคคลนั้น ๆ อย่างชัดเจนแน่นอนเฉพาะกรณีก็ตาม

สำหรับกฎหมายภายในแล้ว โดยเฉพาะในประเทศไทยนั้น มิได้มีกฎหมายกล่าวถึงว่านิติบุคคลมีสัญชาติหรือไม่โดยตรง แต่ก็มีพระราชบัญญัติว่าด้วยการชดกันแห่งกฎหมายมาตรา 7 บัญญัติไว้ว่า "ในกรณีที่มีการชดกันในเรื่องสัญชาติของนิติบุคคล สัญชาติของนิติบุคคล ได้แก่ สัญชาติแห่งประเทศซึ่งนิติบุคคลนั้นมีถิ่นที่สำนักงานแห่งใหญ่..."

ดังนั้น แม้กฎหมายไทยจะไม่มีบทบัญญัติถึง เรื่องนิติบุคคลมีสัญชาติไว้โดยตรง แต่จาก บทบัญญัติกฎหมายและคำพิพากษาของศาลฎีกา^๕ ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า กฎหมายไทยก็ยอมรับว่า นิติบุคคลก็สามารถมีสัญชาติได้

ประการที่ 2 ปัญหาเรื่องการกำหนดสัญชาติของนิติบุคคล

ดังที่กล่าวว่าประเทศต่าง ๆ มีอำนาจอธิปไตยและมีความอิสระในการออกกฎหมาย กำหนดสัญชาติของนิติบุคคลหรือไม่ให้ความสำคัญในเรื่องการกำหนดสัญชาติของนิติบุคคลก็ได้ เรา อาจแบ่งแยกประเภทการกำหนดสัญชาตินิติบุคคลเป็น 2 ประเภทดังนี้

1. การกำหนดสัญชาติของนิติบุคคลตามกฎหมายต่างประเทศ

ประเทศต่าง ๆ มีหลักในการพิจารณา กำหนดสัญชาติของนิติบุคคลและกฎหมายใช้ บังคับกับนิติบุคคลนั้น ๆ โดยมีหลักสำคัญ ๆ ที่นิยมถือเป็นเครื่องกำหนดสัญชาติของนิติบุคคลและ กฎหมายที่จะใช้ข้อบังคับกับนิติบุคคลมีอยู่ด้วยกัน 2 หลัก คือ

1.1 หลักที่ถือเอาประเทศที่นิติบุคคลนั้นก่อตั้ง เป็นเครื่องกำหนดสัญชาติของ นิติบุคคล และกำหนดกฎหมายที่ใช้บังคับ (Doctrine of the Place of Incorporation)

^๕ ดูคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1318/2513 มีข้อเท็จจริงว่า "บริษัทเจ้านี้ผู้เป็นโจทก์มี สัญชาติอังกฤษ จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลในนครลอนดอน ประเทศอังกฤษ ..."

และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2357/2520 ศาลฎีกามีความเห็นว่ "กฎหมายไทยมิได้ บังคับว่า บริษัทที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลในต่างประเทศ เมื่อเข้ามาประกอบกิจการในประเทศไทย จะต้องจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลอีกชั้นหนึ่ง..."

ทั้งอาจารย์จิตติ ตังศภัทริย์ ก็ยังยืนยันในท้ายฎีกาลบนี้ว่า กฎหมายไทยยอมรับ ว่ามีนิติบุคคลตามกฎหมายต่างประเทศได้

กล่าวคือ นิติบุคคลที่ก่อตั้งตามกฎหมายของประเทศใดก็จะได้รับสัญชาติของประเทศนั้น ทางหลักนี้จะคำนึงถึงการจดทะเบียน หรือการก่อตั้งเป็นสำคัญ ประเทศที่ใช้หลักนี้ได้แก่ ประเทศอังกฤษ บราซิล คิวบา กัวเตมาลา สหรัฐอเมริกา ฯลฯ ซึ่งส่วนมากจะเป็นประเทศที่ใช้กฎหมาย Common Law

1.2 หลักที่ถือเอาถิ่นที่ตั้งสำนักงานใหญ่ของนิติบุคคลเป็นเครื่องกำหนดสัญชาติของนิติบุคคล และกำหนดกฎหมายที่จะใช้บังคับ (Doctrine of the Siege social) กล่าวคือหากนิติบุคคลมีที่ตั้งสำนักงานใหญ่ในประเทศใด ก็จะได้รับสัญชาติของประเทศนั้น และใช้กฎหมายของประเทศนั้นบังคับ ตามหลักนี้จะคำนึงถึงที่ตั้งของสำนักงานที่เป็นศูนย์กลางการบริหารงานเป็นสำคัญ ประเทศที่ยึดถือหลักนี้ได้แก่ ฝรั่งเศส เยอรมัน อิตาลี สเปน ออสเตรีย ฯลฯ ส่วนมากจะเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย Civil Law

2. การกำหนดสัญชาติของนิติบุคคลตามกฎหมายไทย

จะเห็นได้ว่ากฎหมายไทยยอมรับว่านิติบุคคลนั้นสามารถมีสัญชาติได้ แต่มิได้มีบัญญัติถึงวิธีการกำหนดสัญชาติของนิติบุคคลไว้โดยชัดแจ้ง ดังนั้น การพิจารณากำหนดสัญชาติของนิติบุคคลนั้นจะถือหลักอันใดในเรื่องนี้แน่ เพราะจากการศึกษาด้วยบทกฎหมายที่เกี่ยวข้องประเทศไทยยึดถือหลักเกณฑ์ทั้งสองประการ คือทั้งหลักเรื่องสถานที่จดทะเบียน (Incorporation) และหลักเรื่องสถานที่ซึ่งเป็นที่ตั้งสำนักงานใหญ่ (Siege Social)

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีความมุ่งหมายที่จะเปรียบเทียบให้เห็นความเหมือนและความแตกต่างของการกำหนดสัญชาติของประเทศสำคัญ ๆ ต่าง ๆ และพยายามชี้ให้เห็นว่าประเทศไทยเรามีแนวโน้มในการที่จะนำหลักการกำหนดสัญชาติของนิติบุคคลหลักใดที่เหมาะสมที่สุดสำหรับประเทศไทย

ขอบเขตและวัตถุประสงค์ของการศึกษา

มีความมุ่งหมายที่จะศึกษาและวิเคราะห์การมีสัญชาติของนิติบุคคลของประเทศต่าง ๆ เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน และสหรัฐอเมริกา เพื่อเปรียบเทียบกับข้อกำหนดสัญชาติของนิติบุคคลในประเทศไทย และหลักเรื่องอำนาจของรัฐเกี่ยวกับสัญชาตินิติบุคคล การขัดกันเกี่ยวกับสัญชาติของนิติบุคคล คำนิพากษาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศและอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศต่าง ๆ อันเกี่ยวกับการกำหนดสัญชาติของนิติบุคคล ทั้งนี้ทั้งนั้นเพื่อที่จะสามารถกำหนดหลักเกณฑ์กว้าง ๆ ที่เหมาะสมที่สุดสำหรับปัญหาเรื่องหลักเกณฑ์ในการกำหนดสัญชาติของนิติบุคคลในประเทศไทย

วิธีการดำเนินการวิจัย (Methodology)

การศึกษานี้ใช้วิธีวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) โดยการศึกษารวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสัญชาติของนิติบุคคลทั้งหมด เช่น กฎหมายระหว่างประเทศ อาทิเช่น พระราชบัญญัติว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมาย พ.ศ. 2481 ตลอดจนแนวโน้มนำนิพากษาของศาลทั้งภายในประเทศและศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ ตำราภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ บทความผลงานวิจัย สารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ต่าง ๆ ฯลฯ ทั้งนี้ การวิจัยวิเคราะห์และประเมินผลข้อมูลดังกล่าวทั้งหมดนี้ การดำเนินการค้นคว้าจะเป็นในรูปของการวิเคราะห์เชิงพรรณนาเป็นส่วนใหญ่ และเป็นการศึกษาจากคำนิพากษาของศาลเป็นหลัก เนื่องจากไม่มีตำราหรือหนังสือใดเขียนเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยตรง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ปัจจุบันหลักการกำหนดสัญชาติของนิติบุคคลยังเป็นปัญหาอยู่ ไม่ว่าจะในทางทฤษฎีหรือทางปฏิบัติ ไม่ว่าจะในระดับกฎหมายระหว่างประเทศ หรือกฎหมายภายในของแต่ละประเทศก็ตาม ดังนั้น ผลจากการศึกษานี้สามารถเกิดประโยชน์ดังต่อไปนี้

1. มีหลักเกณฑ์หรือแนวทางที่ชัดเจนขึ้น ในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับเรื่องสัญชาติของนิติบุคคลในประเทศไทย
2. เพื่อนำความรู้และความเข้าใจในหลักเกณฑ์ ทฤษฎี และวิธีการในเรื่องสัญชาติของนิติบุคคลในต่างประเทศที่เป็นระบบสากล และเป็นที่ยอมรับของนานาอารยประเทศ นำมาเป็นแนวทางสำหรับประเทศไทยที่จะนำหลักการดังกล่าวมาปรับใช้ต่อไปในอนาคต
3. เป็นประโยชน์แก่ทางราชการและเอกชน ในกรณีกำหนดแนวทางเรื่องปัญหาของสัญชาตินิติบุคคล โดยเฉพาะนิติบุคคลของประเทศในรูปของบริษัทต่างประเทศ
4. เกิดการพัฒนาหลักกฎหมายทั้งกฎหมายภายในของประเทศและกฎหมายระหว่างประเทศ ในเรื่องเกี่ยวกับปัญหาสัญชาติของนิติบุคคล ทำให้อาจมีการแก้ไขเพิ่มเติม หรือออกกฎหมายใหม่ในเรื่องนี้ต่อไปในอนาคต